

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

3 Vtrum conuenienter enumerentur circumstantiæ in 3. Ethico.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

corpora, quæ loco circumscribuntur, sunt maximè nobis nota: & inde est quòd nomen circumstantiæ ab his quæ in loco sunt, deriuatur ad actus humanos: Dicitur autem in localibus aliquid circumscribere, quod est quidem extrinsecum à re, tamen attingit ipsam, uel appropinquat ei secundum locum. Et ideo quæcunque conditiones sunt extra substantiam actus, & tamen attingunt aliquo modo actum humanum, circumstantiæ dicuntur: quod autem est extra substantiam rei, ad rem ipsam pertinens, accidens eius dicitur. unde circumstantiæ actuum humanorum, accidentia eorum dicenda sunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod oratio quidem dat firmamentum argumentationi, primò ex substantia actus, secundario uerò ex his quæ circumstant actum. Sicut primò accusabilis reddi aliquis ex hoc, quòd homicidium fecit: secundario uero ex hoc, quòd dolose fecit, uel propter lucrum, uel in tempore, uel in loco factum, aut aliquid aliud huiusmodi: & ideo signanter dicit, quod per circumstantiam oratio argumentationi firmamentum adiungit, quasi secundario.

AD SECUNDVM dicendum, quòd aliquid dicitur accidens alicuius dupliciter. Vno modo, quia inest ei: sicut album dicitur accidens Sortis. Alio modo, quia est simul cum eo in eodem subiecto: sicut dicitur, quòd album accidit musico, in quantum conueniunt, & quodammodo se contingunt in uno subiecto, & per hunc modum dicuntur circumstantiæ accidentia actuum.

AD TERTIVM dicendum, quod sicut dictum est, accidens dicitur accidenti accidere propter conuenientiam in subiecto: sed hoc contingit dupliciter. Vno modo, secundum quod duo accidentia comparantur ad unum subiectum absque aliquo ordine, sicut album & musicum ad Sortem. Alio modo, cum aliquo ordine, puta, quia subiectum recipit unum accidens alio mediante: sicut corpus recipit colorem mediante superficie. & sic unum accidens dicitur etiam alteri inesse: dicimus enim colorem esse in superficie. Vtroque autem modo circumstantiæ se habent ad actus: nam aliquæ circumstantiæ ordinatæ ad actum, pertinent ad agentem non mediante actu puta locus, & conditio personæ: aliquæ uero median te ipso actu, sicut modus agendi.

ARTICVLVS II.

Vtrum circumstantiæ humanorum actuum sint consideranda à Theologo.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur, quòd circumstantiæ humanorum actuum non sint consideranda à Theologo. Non enim considerantur à Theologo actus humani, nisi secundum quod sunt aliquales, id est, boni, uel mali: sed circumstantiæ non uidentur posse facere actus aliquales, quia nihil qualificat, formaliter loquedo, ab eo quod est extra ipsum, sed ab eo quod in ipso est. ergo circumstantiæ actuum non sunt à Theologo consideranda.

¶ 2 Præt. Circumstantiæ sunt accidentia actuum: sed uni infinita accidunt. & ideo, ut dicitur in 6. Metaph. nulla ars, uel scientia est circa ens per accidens, nisi sola philosophica. ergo Theologus non habet considerare circumstantias humanorum actuum.

¶ 3 Præt. Circumstantiarum consideratio pertinet ad Rhetoricam autem non est pars theologiae. ergo consideratio circumstantiarum non pertinet ad Theologum.

SED CONTRA. Ignorantia circumstantiarum causat inuoluntariū, ut Dam. & Greg. Nicenus dicunt:

A sed inuoluntarium excusatur a culpa, cuius consideratio pertinet ad Theologum. ergo & consideratio circumstantiarum ad Theologum pertinet.

RESPON. Dicendum, quòd circumstantiæ pertinent ad considerationem Theologi triplici ratione. Primò quidem, quia Theologus considerat actus humanos, secundum quod per eos homo ad beatitudinem ordinatur. Omne autem quod ordinatur ad finem, oportet esse proportionatum fini: actus autem proportionantur fini secundum commensurationem quandam, quæ fit per debitas circumstantias: unde consideratio circumstantiarum ad Theologum pertinet. Secundo, quia Theologus considerat actus humanos, secundum quod in eis inuenitur bonum & malum, melius & peius, & hoc diuersificatur secundum circumstantias, ut infra patebit. Tertiò, quia Theologus considerat actus humanos, secundum quod sunt meritorij, uel demeritorij, quod conuenit actibus humanis, ad quod requiritur quòd sint uoluntarij. Actus autem humanus iudicatur uoluntarius, uel inuoluntarius, secundum cognitionem, uel ignorantiam circumstantiarum, ut dictum est: & ideo consideratio circumstantiarum pertinet ad Theologum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum ordinatum ad finem, dicitur utile, quod importat relationem quandam. unde Philosophus dicit in 1. Ethic. quod in ad aliquid bonum est utile: in his autem quæ ad aliquid dicuntur, denominatur aliquid non solum ab eo quod inest, sed etiam ab eo quod extrinsecus adiacet, ut patet in dextro & sinistro, æquali & inæquali, & similibus: & ideo cum bonitas actuum sit in quantum sunt utiles ad finem, nihil prohibet eos bonos, uel malos dici secundum proportionem ad aliqua, quæ exterius adiacent.

AD SECUNDVM dicendum, quòd accidentia, quæ omnino per accidens se habent, relinquuntur ab omni arte propter eorum incertitudinem & infinitatem: sed talia accidentia non habent rationem circumstantiæ, quia, ut dictum est, sic circumstantiæ sunt extra actum, quòd tamen actum aliquo modo contingunt ordinatæ ad ipsa: accidentia autem per se cadunt sub arte.

AD TERTIVM dicendum, quòd consideratio circumstantiarum pertinet ad Moralem, & Politicū, & ad Rhetorem. Ad Moralem quidem, prout secundum eas inuenitur, uel prætermittitur mediū uirtutis in humanis actibus, & passionibus: ad Politicum autem & Rhetorem, secundum quod ex circumstantiis actus redduntur laudabiles, uel uituperabiles: excusabiles, uel accusabiles, diuersimode tamē. Nam quod Rhetor persuadet, Politicus diiudicat. Ad Theologum autem, cui omnes aliæ artes deseruiunt, pertinent omnibus modis prædictis: nam ipse habet considerationes de actibus uirtuosis, & uitiosis cum morali: & considerat actus, secundum quod merentur penam, uel præmium, cum Rhetore & Politico.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter enumerentur circumstantiæ in 3. Ethic.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter circumstantiæ numerentur in 3. Ethic. Circumstantia enim actus dicitur, quòd exterius se habet ad actum: huiusmodi autem sunt tempus & locus. ergo solæ duæ sunt circumstantiæ, scilicet, Quando, & Vbi.

¶ 2 Præt. Ex circumstantiis accipiuntur quid bene, uel male fiat: sed hoc pertinet ad modum actus. ergo omnes circumstantiæ

q. 18. art. 10. & 71. & q. 73. art. 7.

in argu. sed contra.

c. 7. de prin. tom 5.

arti. huius quat.

4. di. 16. q. 3. art. 1. q. 1. ad 1. & q. 1. art. 1.

12. q. 10. m. 3.

16. di. 2. c. 24. §. 1. c. 1.

4. di. 16. q. 3. art. 1. q. 2. & 3. & m. q. 2. art. 6. c. 1. c. 1. Ethic. le. 9. fin. c. 1. to. 5.

cunſtantiæ includuntur ſub una, quæ eſt modus agendi. ¶ 3 Præſ. Circunſtantiæ non ſunt de ſubſtantiâ actus: ſed ad ſubſtantiâ actus pertinere videntur cauſæ ipſius actus. ergo nulla circunſtantiâ debbet ſumi ex ſubſtantiâ ipſius actus. Sic ergo neque quis, neq; propter quid, neque circa quid, ſunt circunſtantiæ. nam quis, pertinet ad cauſam efficientem: propter quid, ad finale: circa quid, ad materialem.

SED CONTRA eſt authoritas Philoſophi in tertio* Ethicorum.

RESPON. Dicendum, q̄ Tullius in ſua Rhetorica aſſignat ſeptem circunſtantiâs, quæ hoc uerſu continentur. Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Conſiderandum eſt. n. in actibus, quis fecit, quibus auxiliis, vel inſtrumentis fecerit, quid fecerit, ubi fecerit, cur fecerit, quomodo fecerit, & quando fecerit. Sed Ariſtot. in 3. Ethicor. aliam. ſ. circa quid, quæ a Tullio comprehenditur ſub quid. Et ratio huius annumerationis ſic accipi poteſt: nam circunſtantiâ dicitur, quaſi extra ſubſtantiâ actus exiſtens: ita tamen quod aliquo modo attingit ipſum. contingit autem hoc fieri tripliciter. Vno modo, in quantum attingit ipſum actum. Alio modo, in quantum attingit cauſam actus. Tertio modo, in quantum attingit effectum. Ipſum autem actum attingit vel per modum menſuræ, ſicut tempus & locus: uel per modum qualitatis actus, ſicut modus agendi. Ex parte autem effectus, ut cū conſideratur quid aliquis fecerit, ex parte vero cauſæ actus, quantum ad eam finale accipitur pp quid: ex parte autem cauſæ materialis, ſive obiecti, accipitur circa quid: ex parte vero cauſæ agentis principalis, accipitur quis egerit: ex parte vero cauſæ agentis inſtrumentalis, accipitur quibus auxiliis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod tempus & locus circunſtant actum per modum menſuræ: ſed alia circunſtant actum, in quantum attingit ipſum quocunq; alio modo, extra ſubſtantiâ eius exiſtentes.

AD SECUNDUM dicendum, quod iſte modus, qui eſt bene uel male, non ponitur circunſtantiâ, ſed conſequens ad omnes circunſtantiâs: ſed ſpecialis circunſtantiâ ponitur modus, qui pertinet ad qualitatem actus. puta, quod aliquis ambulet uelociter, uel tarde: & quod aliquis percussit fortiter, uel remiſſe. & ſic de aliis.

AD TERTIUM dicendum, q̄ illa conditio cauſæ, ex qua ſubſtantiâ actus dependet, non dicitur circunſtantiâ, ſed aliqua conditio adiuncta: ſicut in obiecto non dicitur circunſtantiâ furti, quod ſit alienum (hoc enim pertinet ad ſubſtantiâ furti) ſed quod ſit magnum vel paruum. & ſimiliter eſt de aliis circunſtantiâs, quæ accipiuntur ex parte aliarum cauſarum. Non enim finis qui dat ſpeciem actus, eſt circunſtantiâ, ſed aliquis finis adiunctus: ſicut quod fortis fortiter agat propter bonum fortitudinis, non eſt circunſtantiâ: ſed ſi fortiter agat propter liberationem ciuitatis, uel populi Chriſtiani, vel aliquid huiusmodi. Intelligitur etiam ex parte eius, quod eſt quid. Nam quod aliquis perfundens aliquam aqua, abluat ipſum, non eſt circunſtantiâ ablutionis: ſed q̄ abluendo inſrigeret, uel calefaciat, & ſanet, uel noceat, hoc eſt circunſtantiâ.

ARTICULVS III.

Utrum ſint principales circunſtantiæ, propter quid, & ea in quibus eſt operatio.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quod non ſint principales circunſtantiæ, propter quid, &

4. di. 16. q. 3. ar. 2. q. 2. & di. 33. q. 1. ar.

ea in quibus eſt operatio, ut dicitur in 3. * Ethic. Ea enim in quibus eſt operatio, videntur eſſe locus & tempus, quæ non videntur eſſe principalia inter circunſtantiâs: cum ſint maxime extrinſeca ab actu. Ea ergo in quibus eſt operatio, non ſunt principaliffimæ circunſtantiarum.

¶ 2 Præſ. Finis eſt extrinſecus rei, non ergo videtur eſſe principaliffima circunſtantiarum.

¶ 3 Præſ. Principaliffimum in vnoquoque, eſt cauſa eius & forma: ſed cauſa ipſius actus eſt perſona agens, forma autem actus eſt modus ipſius. ergo iſtæ duæ circunſtantiæ videntur eſſe principaliffimæ.

SED CONTRA eſt quod * Greg. Nicensus dicit, q̄ principaliffimæ circunſtantiæ ſunt, cuius gratia agitur, & quid eſt quod agitur.

RESPON. Dicendum, q̄ actus proprie dicuntur humani, ſicut * ſupra dictum eſt, prout ſunt voluntarij: voluntatis autem motuum & obiectum eſt finis. & ideo principaliffima eſt omnium circunſtantiarum illa, quæ attingit actum ex parte finis. Cuius gratia, ſecundaria vero quæ attingit ipſam ſubſtantiâ actus, id eſt, quid fecit: alia vero circunſtantiæ ſunt magis, uel minus principales, ſecundum quod magis, uel minus ad has appropinquant.

AD PRIMUM ergo dicendum, q̄ per ea in quibus eſt operatio, Philoſophus non intelligit tempus & locum, ſed ea quæ adiunguntur ipſi actui. vñ * Gre. Nicensus quaſi exponens dictum Philoſophi, loco eius qd Philoſophus dixit, in quibus eſt operatio, dicit, quid agitur.

AD SECUNDUM dicendum, q̄ finis eſt non ſit de ſubſtantiâ actus, eſt tamen cauſa actus principaliffima, in quantum mouet agentem ad agendum. unde & maxime actus moralis ſpeciem habet ex fine.

AD TERTIUM dicendum, q̄ perſona agens, cauſa eſt actus ſecundum quod mouetur a fine, & ſecundum hoc principaliter ordinatur ad actum: alia vero conditiones perſonæ non ita principaliter ordinatur ad actum. Modus etiam non eſt ſubſtantiâs forma actus: hoc enim attenditur in actu ſecundum obiectum, uel finem, & terminum: ſed eſt quaſi quædam qualitas accidentalis.

QVAESTIO VIII.

¶ Super Quaſtionem octauam.

I De voluntate quorum ſit ut voluntorum, in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ipſis actibus voluntariis in ſpeciali. Et primo de actibus, qui ſunt immediate ipſius voluntatis, uelut à voluntate eliciti. Secundo de actibus imperatis à voluntate: voluntas autem mouetur & in finem, & in ea, quæ ſunt ad finem.

¶ Primo igitur conſiderandum eſt de actibus voluntatis, quibus mouetur in finem: & deinde de actibus eius, quibus mouetur in ea, quæ ſunt ad finem. Actus autem voluntatis in finem videntur eſſe tres. ſ. velle, frui, & intendere. Primo ergo conſiderabimus de voluntate. Secundo, de fruitione. Tertio, de intentione.

¶ Circa primum conſideranda ſunt tria. Primo quidem, quorum voluntas ſit. Secundo, à quo moueatur. Tertio, quomodo moueatur.

Circa introductionem quaſtionis octauæ, quoniam ibi diſtinguitur actus voluntatis in eos qui ſunt finis, & in eos qui ſunt eorum quæ ſunt ad finem: dubium occurrit, an detur in voluntate actus neuter. Scotus enim in primo ſent. diſtinct. 1. quaſt. 3. in 1. articulo, tenet dari actum in voluntate tendentem in aliquid nec ut ad finem: & probat ſic. Voluntati poteſt oſtendi aliquod bonum abſolute, non ſub ratione propter ſe, nec propter aliud bonum. Et uoluntas poteſt habere aliquem actum circa tale obiectum non inordinatum, intellectu oſtendente qualiter illud volendum eſt. ergo

etic. 3. q. 2. ar. 4. & 5. Ethic. le. 3. fi. c. 1. a. m. c. 1. to. 5.

ii. 5. ca. 1. fi.

q. 1. ar. 1.

loco citato in argu. ſc. contra.